

ACAD. D. PRODAN, SUPPLEX LIBELLUS VALACHORUM

Editura științifică, București, 1967, 536 p.

Ediția nouă, refăcută, a lucrării *Supplex Libellus Valachorum*, de acad. D. Prodan, apărută recent în Editura științifică, reprezintă una din cele mai interesante și mai necesare lucrări de istorie din ultima vreme.

Pornind de la memoriul românilor transilvăneni, alcătuit în 1791, autorul face, de fapt, o istorie a tuturor marilor evenimente sociale, politice și culturale din Transilvania, din secolul al XIV-lea până în secolul al XIX-lea. Apreciind *Supplex Libellus Valachorum* ca pe „un act sintetic”, care formula „în intențiile sale revendicările unui popor”, act care nu constituie „nici un început și nici un sfârșit”, ci „doar un important moment dintr-o organică și istorică luptă politică”, autorul îi analizează rădăcinile, geneza, condițiile elaborării și consecințele. „Născut într-un timp când gânduri mari de înnoire se înfruntau în întreaga Europă”, când „valorile înnoitoare ale luminismului răzbătuseră până în cele mai îndepărtate colțuri ale ei”, *Supplex* a prilejuit istoricului D. Prodan o tratare amplă, dar foarte bine încheagată și obiectiv analizată a luptei duse de poporul român din Transilvania pentru drepturi sociale, politice, economice, spirituale, pentru apărarea și recunoașterea ființei naționale.

Alcătuit în timpul când, în Franța, Adunarea Națională lansa Constituția din 1791, când „Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului” începea să fie cunoscută pretutindeni, memoriul numit *Supplex* argumenta conducerii Austriei câteva mari adevăruri specifice vieții și istoriei poporului nostru: a) că națiunea română este cea mai veche dintre toate națiunile Transilvaniei; b) că se trage din coloniștii lui Traian; c) că năvălirile barbare nu i-au putut disloca; d) că atunci când au năvălit în Transilvania, sub ducele Tuhutum, ungurii i-au găsit pe români aici, conduși de voievodul lor Gelu; e) că au luptat cu nobilimea, în 1437, la Bobilna, alături de unguri; f) că românii au dat oameni de seamă în istoria Ungariei: Ioan Huniade Corvinul, Mathias Corvinul, Ioan Getzi, Nicolaus Olahus, Ștefan Josika și mulți alții; g) că situația de „națiune tolerată” acordată românilor este nedreaptă și absurdă:

În capitolul privind „Soarta memoriului“, acad. D. Prodan analizează procesul de lichidare a regimului iozefin, politica lui *restitutio in integrum* practică de nobilimea maghiară, de dieta din 1790—1791 și atitudinea ei, când curtea imperială a căutat să tempereze „zelul «restituirilor» și, mai ales pornirile de independență în raport cu puterea centrală“ practicate de nobilime. În cadrul politic al acestor dezbateri se produce acțiunea românească *Supplex Libellus Valachorum*, memoriu înaintat Curții din Viena, în martie 1791. La redactarea lui au contribuit: Samuil Micu, Ioan Piuariu-Molnar, Ignatie Darabant, episcop de Oradea, Ioan Para, vicar de Năsăud, Petru Maior, Gh. Șincai etc.

Supplex-ul a dat naștere unei polemici științifice pornite de I. C. Eder, Sulzer, Pray și alții, cărora le-au răspuns prin lucrările lor Samuil Micu, Petru Maior, Gh. Șincai, Ioan Budai-Deleanu și toată școala ardeleană.

După ce se face o amplă discuție a momentului Mihai Viteazul, bogată în considerații de o mare valoare și originalitate, în lucrare se trece la evoluția raporturilor dintre clasele stăpînitoare și români în secolul al XVII-lea, la unirea cu biserica Romei și la marele ei rol politic și cultural. Un adevărat ca-

pitul de istorie românească transilvană este cel intitulat „Deschizătorul luptei politice naționale a românilor din Transilvania: Inochentie Micu”. Lupta pentru recunoașterea națiunii a fost, în tot veacul al XVIII-lea, țelul principal al politicii românilor transilvăneni, în această problemă amestecându-se problemele vieții sociale: economice, administrative, sociale, culturale. Poziția manifestată în dieta din 1744, exilul lui și avîntul mișcării revoluționare în Transilvania în urma agitației întreprinse cu mari riscuri fac din Inochentie Micu figura centrală românească din Transilvania, în prima jumătate a secolului al XVIII-lea. Lupta lui „se concentrează într-un precis program politic: ridicarea poporului român la națiune politică”.

Urmărind formele de luptă duse de români după Inochentie Micu, înființarea regimentelor românești de graniță, reginul despotismului luminat al lui Iosif al II-lea și momentul Horea, autorul trece la raporturile dintre intelectualitatea și poporul român în a doua jumătate a veacului al XVIII-lea. În apelul „către români”, Samuil Micu nu încetează a reaminti neamului său mîndria de a fi român, stăruie asupra importanței studiului trecutului căci „istoria iaste dascălul tuturor lucrurilor”. Cercetînd istoria, oricărui român „i să va face jele de micșorarea cea de acum, și căutînd la bun neamul și mărirea părintească cea de mult, să va nevoi prin învățătură și prin meșteșuguri și prin alte mărite fapte cu carii părinții aceia ai noștri au strălucit a dobîndi dintru aceiași, ca dintr-o moșie părintească, cîtuși de cît, că mult este a fi născut roman”.

Cu o deosebită atenție și subtilitate este analizată și atitudinea intelectualilor români față de „Tumultul Horii”. Aici se citează mărturiile cutremurătoare ale preotului Ioan Monorai, care descrie represiunea nobiliară în Arad și Deva: „însă aceea de tot ne scîrbi că în Deva dintr-o pivniță atîta om mort scosesă afară, cît făcuse căpiță din ei, carii prea îmboldiți fiind acolo, se nădușiră unii peste alții.”

De o deosebită valoare analitică este subcapitolul privitor la atitudinile străinilor față de evenimentele din 1784 din Transilvania. Observațiile naturalistului austriac Hacquet formează adevărate pagini de antologie privind adevărul despre viața românilor transilvăneni la sfîrșitul secolului luminilor. De asemenea, capitolul „Ideile noi social-politice la origini”, în care autorul tratează pe larg ideologia revoluției franceze și căile de difuzare a acestei ideologii, precum și receptarea noilor idei la noi, ajută pe cititor să vadă istoria Transilvaniei în complexul istoriei moderne europene, cu toată originalitatea propriilor ei probleme sociale, politice, naționale. Astfel este lămurită geneza ideologiei revoluționarilor de la 1848. *Supplex Libellus* se simte și în acțiunile tineretului revoluționar. Se simte și în discursul lui Bărnuțiu din catedrala Blajului și în programul revoluționar al mării Adunări naționale de pe Cîmpia Libertății. Se simte chiar în primul din cele 16 puncte proclamate aici, cel în care națiunea română „pretinde independența sa națională” sub raport politic și reprezentarea ei „în proporțiune cu numărul său” în viața publică a țării.

Autorul justifică lunga incursiune în istoria luptei politice naţionale a românilor prilejuită de studiul lui *Supplex Libellus* prin faptul că acest memoriu „nu e nici o apariţie subită, nici un produs al unor influenţe venite din afară... El e rezultatul firesc, logic, al unui lung proces de dezvoltare a poporului român din Transilvania, a poporului român însuşi. El constituie doar un moment esenţial într-o lungă şi surprinzător de consecventă luptă naţională“. De aceea, în concluzie, acad. D. Prodan apreciază *Supplex Libellus* ca pe un moment proeminent în lupta de ridicare social-politică a românilor, în programul de luptă politică naţională, „unul din semnele capitale marcînd drumul evoluţiei istorice a poporului român însuşi, al formării naţiunii române şi a statului său naţional“.

DUMITRU ALMAŞ